

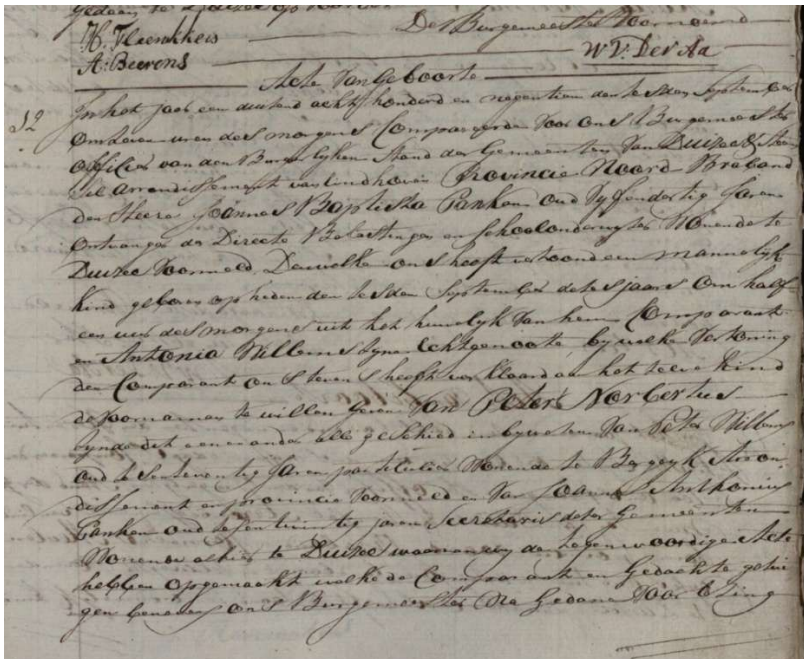
Geschiedenis van Duizel

door P.N. Panken

Bezorgd door Johan Biemans

Woord vooraf

In de losse stukken die ik aantrof tussen de complete of bijna complete manuscripten van meester Panken, vond ik slechts een klein gedeelte van zijn Geschiedenis van Duizel. Duizel, het dorp waar hij op 6 september 1819 geboren werd.

Geboorteakte van Peter Norbertus Panken¹

Het bewaarde gedeelte van de geschiedenis, de pagina's 81 t/m 92, begint met twee vermeldingen over het gilde, en tevens het slot van het hoofdstuk VIII over het Johannes-Baptistagilde.

¹ Bron: Brabants Historisch Informatie Centrum, boek Geboorteregister Duizel en Steensel 1819, Deel 2026, Periode 1819. Op internet in te zien via de website wiewaswie.nl: <https://www.wiewaswie.nl/nl/detail/7906590>. Het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven toont een iets andere weergave van dezelfde akte.

Vervolgens, op pagina 82 t/m 87 hoofdstuk IX *Het oud gewezen kasteel. Door een oud adellijk geslacht bewoond.*

Pagina 88 hoofdstuk X *Goederen van Abdijen of Kloosters te Duizel.*

Pagina 92 hoofdstuk XI *Pastorie of Pastoorswoning.*

Over het gilde van Sint Johannes de Doper slechts deze alinea's.

- Onder de teerdagen der gilde behoorde de verjaardag van Sint-Jans onthoofding.
- Het tegenwoordig gezegd lijvig Gildeboek is in 1855 ingebonden en met blanco papier vergroot.

Zie meer over dit gilde het manuscript De Gilden in Brabant: onder Duizel [jb].

Hieronder leest u wat er verder bewaard gebleven is van de hoofdstukken IX, X en XI.

Johan Biemans
13 maart 2025

IX

Het oud gewezen kasteel. Door een adellijk geslacht bewoond.

In Duizel heeft een oud kasteel gestaan waarvan men den tijd, de stichting noch die der sloping, noch die der bouworde meer kent. De plaats kan evenwel wegens overlevering aangewezen worden. Deze ligt in het zuidelijk deel der Groenstraat, ter linkerzijde van aan den weg van het Smidseind naar genoemde straat, een bolwerp van de pastorie en even ver van het oud schoolhuis of onderwijzerswoning. Rekent men den afstand der uiterste grens van het Smitseind en van de Groenstraat of de Hoef, alsmede van de gehuchten Donk, Moosik en de Meer, dan lag het kasteel in het midden des dorps. Die plaats behoort tot de Groenstraat zooals reeds gezegd is.

Dit kasteel werd door de adellijke familie van Van Eijck bezeten en bewoond. Hun grafkelder bestond in het priesterkoor der kerk.²

Het oud adellijk wapen van onbekenden ouderdom ~~voorstellende~~ van deugdelyk hout grootendeels gemaakt, hing tot de reformatie in het koor, waarna het in de pastorie of elders geborgen is. In den laatsten tijd lag het in het benedendeel van den toren. Alle deelen van dit kunstig bewerkt wapen, vooral aan de beneden rechterzijde en de heraldieke ornamenten worden door hedendaagsche deskundigen geroemd. In 1866 verliet dit oud kunststuk Duizel, daar het door den toenmaligen pastoor aan den kunstkenner A. Hermans verkocht werd, die het toen aan een kunstkabinet heeft overgedaan.

Menigvuldige werken geven (zij het dan ook al soms onregelmatige) mededeeling van het geslacht Eijck en verwante geslachten of familiën. Ik bepaal mij tot eenige uittreksels. De Navorscher, 1869, bl. 222 schrijft: "Wapen van Eyck of Van Eijcke. Wanneer men het geslachtwapen der tegenwoordige familie Eijck, bestaande uit een zilveren schild met drie eiken van sinopel, het schildhoofd van azuur, beladen met drie gouden sterren, vergelijkt met dat van de familie Van Eijck, van zilver met drie palen van sabel, dragende hetzelfde schildhoofd, welk geslacht in de 17^e

² Bladz. [niet ingevuld, j b].

eeuw – voor zoover mij bekend – gewoon heeft in de omstreken van Eindhoven dan komt het mij vóór dat daaruit eenige familierelatie af te leiden is... H.”

Kennelijk behoorde tot dit geslacht dat van Eijk van Brussel, gezegd **Bercheyk** wier wapen als volgt beschreven wordt: Doorsneden. Boven: van zilver met 3 geknotte palen van sabel. Onder: van goud met 3 bloemen van lazuur, gesteeld van sinopel, gebonden van keel. N. de Roever, in Navorscher 1875, blz. 504.

Waarschijnlijk is het kasteel in de 2de helft der 16de eeuw afgebroken. Hiervan zijn geen kenteekenen overgebleven. Alleenlijk ziet men een gering gedeelte van den noordelijken gracht of vest die het kasteel omringde en het water van een loopje heen liep. Dit klein stroompje gaat aldaar naar de overzijde der straat, waar de schuurkerk heeft gestaan.

Op de standplaats des kasteels, thans tuin, zijn nu en dan eenige groote baksteen en uit den grond gegraven. Na de verdwijning van het dat oud gebouw is daar ter westzijde een gewoon huis, hetwelk nog bestaat, getimmerd, gebouwd.

Op twee andere plaatsen in de Meierij heeft het geslacht Eijck een kasteel bezeten en bewoond, namelijk te Nunen en te Blaarthem. Dit kasteel te Nunen bestaat sinds zeer lang niet meer. Een groote, aanzienlijke zerk ter gedachtenis van Floris Van Eijck, genaamd Berckel, † 1609, lag boven den grafkelder in het koor der afgebroken kerk, sedert welke tijd de zerk nog op het kerkhof liggende, gebroken is. Daarop ziet men in 't midden de wapens Van Eyck en De Bever en aan beide zijden 16 adellijke kwartieren. Onder deze zerk zou mede de laatste afstammeling van Van Eijck begraven zijn.³

Van de drie genoemde kasteelen door de familie Eyck bewoond geweest, is dat te Blaarthem het eenig nog aanwezig. Nadat dit, eenige jaren geleden, prachtig hersteld was, is het eenige jaren geleden door onvoorzichtigheid van loodgieters veroorzaakt en uitgebrand, zoodat men thans daarvan slechts de naakte muren ziet staan.

³ S. Hanewinkel, Besch. der Stad en Meierij. blz. 333.

Kasteel Blaarthem, kort voor de brand in 1893 (bron: Wikipedia⁴)

Ook op het gewezen aloud kerkhof te Blaarthem ligt nog de aanzienlijke grafzerk van een der oude adellijke bewoners van het kasteel, waarop dit opschrift: Hier leet begrave Joncker Rudolf va Eyck Heer tot Blaarthoum, Zeelst, Velhove sterf de 7 Mert A^o 1580 Ende Jufferou Heylwick Va Berckel sijn Huijs Vrouwe Sterf de 3 October A^o 1590. De wapenteekenen van Van Eyck en van Berckel versieren almede dezen zerk, die voortijds boven den grafkelder in het koor der gewezen kerk lag en sedeert 1865 in het midden dezer verlaten begraafplaats naast het Kruis en de grafplaats van pastoor Van Oorscot gevonden wordt.

De Dietsche Warande, 2de aflev. 1870 vermeldt eenige Noordbr[abantsche] geslachtwapens als: Eyck. In zilver 3 zware ingekorte palen tot schildhoofd. Delft. Doorsneden: I, om- en omget. r, in roode balk, in goud; II, gedeeld a gouden korenschoof, in rood, b drie zwarte raven, in goud.

Erp. In zwart een St. Andrieskruis, gekomp. van 3 m. rood en 5 m. zilver, in 't schildhoofd een 5[puntige] ster van zilver.

⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Kasteel_Blaarthem

“Sommige oude geslachtwapens” meldt J. Ter Gouw “der aanzienlijke huizen zijn reeds oorspronkelijk vóór de 12^e eeuw, de meeste echter in de 12^e en 13^e eeuwen ingevoerd”.

Peter Van Eijck, heer van Bladel enz. was zoon van Lucas Van Eijck en van Arnoldus van Erp, volgens gemeld grafschrift te Duizel begraven. Anna Pels was de huisvr. Van dezen Peter Van Eijck.⁵

Toen in 1464 de kapel te Eersel op het marktveld gebouwd werd, is ze door den edelman Henricus Van Eyck wapendrager, die op het gezegde kasteel te Duizel woonde, aanzienlijk begiftigd. Aan hem en zijne opvolgers is alsdan het collatierecht dier kapel, zoolang die afstammelingen den huize van Duizel zouden bewonen, toegekend. Giselbertus Van Eijck, de zoon van Henricus den stichter was de eerste rector dier kapel.

⁵ De Raadt te Brussel in Alm[anak] v. Sassen, 1891, 556.

X. Goederen van Abdijen of Kloosters te Duizel

Er berust een oorspronkelijk handschrift over Duizel onder de archieven te Postel met verandering van schrijfwijze luidende: “Wij, schepenen te Eersel getuigen onder onzen gemeenen zegel, dat voor is gekomen Heylwich Van Der Achter Heynricus wijf was Van Der Achter, met haren momboor en heeft erfelijk opgedragen en gegeven voor haar, voor hare erfgenamen na haar Giesbrecht Van Der Achter, haren zoon, die zij had bij Heynrick Van Der Achter haren man voorsegd in wettigen bedde en zijne erfgenamen na hem, alle goed is ’t have is, ’erve, dat zij liggende heeft ter Achter in de parochie van Dusel, is ’t in diepen, is ’t in droogen en dat Heylwich voorschreven met haren momboor voorschreven op dit voorgenoemde goed helmelingte vertegen heeft tot eeuwigen dage, tot behoef Ghiesbrechts, haren zoon voorzegd en zijn erfgenamen na hem. Gegeven in ’t jaar ons Heeren duizend drie honderd vijftig en zeven des anderen daags na Sinte Marten dag in den winter.⁶

In eene acte van 15 Juli 1358, voor Schepenen der dingbank Eersel, komt Gijsbertus Van Der Achter als verkooper van eene jaarlijksche rente van twee mudden rogge voor.

Voor den notaris Henricus Van Malsem te ’s Hertogenbosch verleden, zijn 10 Aug. 1360 bij het beeld van den H. Nicolaas, staande op den Heuvel te Eersel, 3 leeken en een priester als getuigen genoemd waarin sprake is van eenige goederen onder Hoogloon gelegen. Hoewel Welvaarts ook laatstgenoemde acte onder zijn artikel Duizel vermeldt, worden daarin geene dezer, als onder deze parochie behorende aangetroffen. Hij geeft eene afteekening van het duidelijk handmerk van gezegden notaris.⁷

Op het kerkhof te Duizel is 10 Maart 1390 door den geestelijken notaris Henricus De Palude (vermoedelijk in ’t Nederl. Van der Moeren) eene latijnsche acte opgemaakt, waarin Jan Mermans, zoon van Jan Mermans van Lummel, alle zijne goederen ten bate van het Godshuis van Postel afstaat. De openbare notaris in ’t bisdom van Luik, waartoe de parochie

⁶ 13 Nov. 1357. Afdrukt in Tijds.v.N.Br. 1 Oct. 1883.

⁷ Idem.

van Duizel tot 16^e eeuw behoorde,⁸ heeft de acte met een handmerk geteekend.⁹

Een te Duizel gelegen beemd wordt door de familie Moenen [?] ten behoeve van Postel 6 April 1489 afgestaan.

De familie Huibrechts vereert bij acte van 12 Februari 1557 (Luiksche stijl) eenen beemd onder Duizel aan het godshuis te Postel. Door haar bezeten geweest zijnde pachthoeve, de hiervoren gemelde Achterhoeve of Ten Achteren vindt men de eerste maal vermeld in eene voor schepenen van Eersel verleden acte van 4 mei 1557. Reeds twee honderd jaren bevorens was deze boerderij door de familie Ten Achter bewoond. In 1642 was de opbrengst deze hoof 36 gl. 's Jaars, in 1685 (huurder Jan Jochems) 35 fl. in 1692 twaalf mudden rogge Postelsche maat, tegen 12 gl. Het mud of 96 gl., met nog 35 gl. als voorlijf.¹⁰ Uit overgebleven handschriften te Postel blijkt dat die hoof uit de volgende perceelen was samengesteld:

Het verloren veld groot 4 loopensen; De groote Holttert, groot 9, de kleine Holttert 3, De Ager [Ayer ?] 30 loopensen. Verschillende velden of weiden samen groot 23 loopensen.

Volgens een handschrift zonder jaartal, te Postel bewaard, genoot de abdij uit "het pastoorshuijske te Dusel" 5 gl. uit, de pastorie 80 ponden¹¹, uit het L.Vr.altaar 67-5-12 en uit de smalle tiend 3 gl. Postele trok alzoo te zamen eene aanzienlijke som.

⁸ Schutjes I. p.22.

⁹ Als noot 5.

¹⁰ Bladz. 38 (van dit handschrift ontbreekt; jb).

¹¹ Een pond Brabants (hier wellicht bedoeld) was 4 gl.

XI. Pastorie of Pastoorswoning

Men kent noch door documenten, noch bij overlevering, eene andere plaats waar eene pastorie of woning voor den pastoor zoude gelegen hebben dan de tegenwoordige. Deze standplaats bevindt zich ongeveer twee minuten gaans noordwaarts de kerk, aan de scheiding van het Smidsëind en de Groenstraat, ongeveer in het midden der parochie.

In het begin der 17^e eeuw ver... de pastoor Mr. Arnoldus Van Esch zijn huis te Duizel bij uitersten wil om tot pastoorswoning te dienen. Ofschoon de ligging hiervan "digt bij de kerk" uitgestrekt is, zal deze waarschijnlijk deze ter plaatse van de huidige pastorie geweest zijn. Immers stonden geene woningen althans naar die zijde der kerk, tot voor eenige jaren en men noemde eenen afstand als den gezegden, vóór eene eeuw nog, zeker hier ver. Geestelijken schroomden voorheen eene tamelijk verre wandeling van de pastorie kerkwaarts niet. Hoe vele pastoorswoningen lagen nog bij onzen zijd, ook hier te lande, niet tamelijk ver van de kerk! Oudtijds, o.a. in 1565 hebben de pastoors te Duizel, bij gebrek of eene andere omstandigheid, eene woning moeten huren. Wat hiervan zij, zal wellicht de tegenwoordige pastorie, onafgebroken, bij vele verbeteringen als woning voor den pastoor verstrekt hebben.

Hierna volgt met potlood door een andere hand bijgeschreven:

V.d. Schriek was een Belg en bezat aldaar veel eigendommen, waaronder verschillende molens in Rethy en omliggende plaatsen. Hij werd in de wandeling genoemd "Baron" vdSchriek, maar hij was maar 'n gewoon sterveling hoewel hij geen recht had op dien adellijken titel.

Hij bleef ongehuwd en was in de eerste jaren van zijn verblijf kostganger bij de familie Van Hooff die in de nabijheid van de oude kerk woonde. Hij was 'n zeer zonderling man, een hartstochtelijk jager, maakte misbruik van sterken drank en gaf daardoor een zeer slecht voorbeeld aan de eenvoudige ingezetenen van Duizel.

Als een staaltje van zijn zonderling gedrag vermeld ik hier het volgende: Met zijn jagermeester, zekeren Thijs Slegers toog hij op een dag ter

snippenjacht naar de Veldhovensche heide. Vooraf maakte hij met zijn jagersgezel de afspraak, dat hij zelf, na de jacht, ~~het wild~~ zou dragen, wat Thijs had geschoten en dat Thijs moest dragen wat de “baron” had neergeveld. Thijs schoot 47 snippen en zijn heer slechts enkele. Volgens afspraak verwisselden ze dus van weitassen bij hun terugkeer naar Duizel.

Bergeijk, 12 maart 2025. JB.